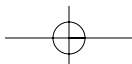
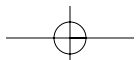
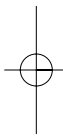
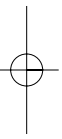

Franjo Šanjek
Zagreb

SUVREMENA HRVATSKA
CRKVENA
HISTORIOGRAFIJA
IZMEĐU ŽELJA
I STVARNOSTI
(1941. — 2000.)

Sustavno znanstveno istraživanje crkvene povijesti u Hrvata novijeg je datuma, što potvrđuju stručni i znanstveni časopisi i zbornici: *Croatia sacra* (Zagreb), *Vrela i prinosi* (Zagreb), *Croatica christiana periodica* (Zagreb), *Kačić* (Split), *Tkalčić* (Zagreb) i dr. Isticanjem minulog stoljeća naša crkvena historiografija usmjerena je proučavanju kršćanskih početaka i djelovanju Crkve na hrvatskim prostorima, rasvjetljavanju uloge redova i pojedinih redovničkih zajednica u nas, istraživanju heterodoksnih pokreta na hrvatskom crkvenom i etničkom prostoru, prinosu Hrvata intelektualnom životu kršćanskog Zapada, ulozi Hrvata u nastojanjima oko sjedinjenja kršćana, a u najnovije vrijeme i o odnosu Crkve u Hrvata prema totalitarizmima, katoličkom pokretu i prisutnosti Katoličke crkve u suvremenom hrvatskom društvu.

U vrijeme opće globalizacije hrvatska crkvena i svjetovna historiografija značajnu pažnju posvećuju istraživanju Hrvata koji su dali svoj obol razvoju znanosti ili su bili nosioci integrativnih ideja na našem kontinentu, primjerice studije o Hermanu Dalmatinu, Jurju iz Slavonije, Ivanu Stojkoviću, Andriji Jamometiću, Marku Maruliću, Frani Petrišu, Matiji Vlačiću Iliriku, Ruđeru Boškoviću i plejadi drugih. Vlačićev povijesni rad u protestantskom duhu bio je izazov njemu suvremenim katoličkim povjesnicima koji, baš kao i on, uporno insistiraju da se ozbiljnom povijesnom metodom i objektivnim pristupom rješavaju vjerske kontroverze. Vlačićeva koncepcija *Centurija* i njegov *Katalog svjedoka istine* nesumnjiv su pomak u razvoju povijesne znanosti. Učeni Labinjanin originalan je u tome što je kao marljivi istražitelj povijesti kršćanstva, osobno ili preko svojih suradnika, otkrio i javnosti podastro znatan broj povijesnih spisa i drugih vrela antičkog i srednjovjekovnog kršćanstva. Ob-

Franjo Šanjek:
**Suvremena hrvatska
 crkvena historiografija
 između želja i stvarnosti
 (1941. - 2000.)**

javlivanjem javnosti dotad nepoznatih tekstova u mnogo-
 me je zadužio povijesnu znanost i bio uzor istraživačima,
 pribavivši drugima enormnu dokumentaciju koja je, prov-
 jerena metodom suvremene povijesne kritike, još uvijek
 dragocjeno vrelo za povjesnike i istraživače našeg vremena.

ZNANSTVENO UTEMELJENA »POVIJEST CRKVE U HRVATA«

Sedamdesetih godina minulog stoljeća na Katoličkom bo-
 goslovnom fakultetu u Zagrebu nekoliko profesora i drugih
 kulturnih djelatnika pokrenulo je akciju istraživanja i pisa-
 nja sustavne i na znanstvenim osnovama utemeljene *Povi-
 jesti Crkve u Hrvata*. Inicijatori su bili profesori dr. Tomislav
 J. Šagi Bunić, tadašnji dekan KBF-a, dr. Bonaventura Duda,
 zaljubljenik u hrvatsku kulturnu baštinu, dr. Josip Turčino-
 vić, uvaženi stručnjak u poznavanju hrvatskog literarnog
 nasljeđa, dr. Antun Ivandija, priznati povjesničar sakralne
 umjetnosti i predstojnik katedre za crkvenu povijest na
 KBF-u, i dr. Franjo Šanjek, profesor povijesti na KBF-u, koji-
 ma će se s vremenom pridružiti mons. dr. Đuro Kokša, dr.
 Mile Bogović, dr. Emanuel F. Hoško, dr. Slavko Kovačić, dr.
 Andrija Šuljak, dr. Vicko Kapitanović, dr. Predrag Belić i
 drugi.¹ Godine 1975. pri KBF-u je osnovan Institut za crkve-
 nu povijest s ciljem da unapređuje istraživački rad osobito
 na području hrvatske crkvene povijesti, kršćanske arheolo-
 gije i sakralne umjetnosti (Statut, čl. 2-a).

Institut za crkvenu povijest i Centar za koncilska istraži-
 vanja »Kršćanska sadašnjost« iz Zagreba 1977. pokreću časopis
Croatica christiana periodica,² koji bi trebao poticati znan-
 stveno istraživanje crkvenopovijesne tematike u domovini i
 u inozemstvu. Institut za crkvenu povijest prikuplja vlastitu
 zbirku mikrofilmova i fotokopija dokumenata i literaturu rel-
 evantnu za religioznu povijest Hrvata. Zauzima se također
 za sustavno objavljivanje arhivske i ostale povijesne građe.

Godine 1985. pokrenuta je akcija pisanja i objavljivanja
 sustavne povijesti kršćanstva i Crkve u Hrvata. Naime, po-
 popularno pisana Draganović-Buturčeva *Povijest Crkve u Hrvat-
 skoj od najstarijih vremena do danas* (Zagreb, 1944.),³ svoje-
 vrstan je amalgam povijesti biskupija na hrvatskom etnokul-
 turnom prostoru. Mnogo opširnijoj i nesumnjivo mnogo do-
 kumentiranijoj Buturac-Ivandijinoj *Povijesti Katoličke crkve
 među Hrvatima* (Zagreb, 1973.)⁴ također nedostaje opći na-
 cionalni koncept, dok je Soldin *Pregled povijesti Hrvatske
 Crkve* (Zagreb/Frankfurt, 1976.) prilagođen sudionicima
 »vjeronaučne olimpijade«. »Kršćanska sadašnjost« od 1970.
 objavljuje prijevod Jedinove *Velike povijesti Crkve bez po-*

jašnjenja i pozivanja na fundamentalna djela iz hrvatske crkvene historiografije.⁵

Rezultat triju gore spomenutih sastanaka⁶ i zajedničkog rada je iscrpna tematska podjela povijesti »Crkve u Hrvata«.⁷ Agresijom na Hrvatsku 1991. završavaju ova hvalevrijedna nastojanja, čiji su plod dva opširnija i sustavnija povijesna djela, *Kršćanstvo na hrvatskom prostoru. Pregled religiozne povijesti Hrvata od 7. do 20. stoljeća* (Zagreb, 1991. i, mnogo opširnije, 1996.) Franje Šanjeka⁸ i *Povijest Crkve u Hrvata* (Split, 1996.) Mile Vidovića.⁹

Franjo Šanjek:
**Suvremena hrvatska
 crkvena historiografija
 između želja i stvarnosti
 (1941. - 2000.)**

TEMEIJA I STRAŽIVANJA

Farlatijevo monumentalno djelo *Illyricum sacrum* (Venetiis, 1751. — 1819.) kao i zbirke izvorne građe prema uzoru na Tkalčićeva *Monumenta historica episcopatus zagradiensis* (Zagreb, 1873. — 1874.) ili Fermendžinova *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica* (1892.)¹⁰ nezaobilazan su putokaz proučavanju crkvene povijesti u Hrvata na prijelazu iz XIX. u XX. stoljeće.

Suvremenu hrvatsku crkvenu historiografiju zanima prije svega odnos Crkve i države, proučavanje početaka kršćanstva u Hrvata, veze hrvatskog naroda s Apostolskom Stolicom,¹¹ uloga glagoljaštva i narodnog jezika u bogoštovlju, doprinos slavenskih apostola kristijanizaciji i literarnom stvaralaštvu u Hrvata, ulogu monaštva i redovništva u kulturi, prosvjeti, znanosti i umjetnosti itd. Brojni i vrijedni radovi hrvatskih crkvenih povjesničara tijekom minulog stoljeća dolaze do čitatelja u izdanjima Hrvatske bogoslovne akademije i Hrvatskog književnog društva sv. Jeronima ili pak na stranicama časopisa *Bogoslovska smotra*, *Croatia sacra*, *Nova revija*, *Vrela i prinosi* itd., a zadnjih nekoliko desetljeća i u revijama *Croatica christiana periodica*, *Crkva u svijetu*, *Nova et vetera* ili u nizovima *Croatica christiana analecta*, *Croatica christiana fontes*, *Studia Vrhbosnensia*, u povijesnim edicijama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, *Historijski zbornik* i povijesnim edicijama Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zagrebu, Dubrovniku, Zadru i drugdje.

Najnovija dostignuća crkvene povijesti Hrvata posjeduju elemente kritičnosti te podastiru znanstvenoj i široj kulturnoj javnosti rezultate svojih istraživačkih nastojanja u duhu suvremene povijesne znanosti, vrednujući ne samo povijest kulture, ideja, događaja i značajnih ličnosti, nego i povijest mentaliteta kao i prisutnost teologije u povijesti Crkve i kršćanstva u hrvatskom narodu.

Franjo Šanjek:
**Suvremena hrvatska
 crkvena historiografija
 između želja i stvarnosti
 (1941. - 2000.)**

Nesumnjiv poticaj istraživanju tisućljetnih povijesnih veza Apostolske Stolice i Hrvata došao je iz odlučnosti Svete Stolice, koja, prekidajući ustaljenu diplomatsku praksu, 13. siječnja 1992. priznaje Hrvatsku i Sloveniju. Papa Ivan Pavao II. nije prestao insistirati na tome da u međunarodnoj obitelji nema »suvišnih naroda« i da sloboda ima prednost pred drugim ovozemaljskim stvarnostima.¹² I dok su vlade zapadnih demokracija svim silama nastojale »umrtviti« javno mnijenje, podsjećajući Hrvate da njihovo iščekivanje pravde i slobode dolazi tek nakon imperativa globalne svjetske politike, Papa europskoj i svjetskoj javnosti doziva u pamet da je svaki narod živa realnost i bogatstvo našeg planeta.¹³

Dragocjen prinos daju najnovija istraživanja hrvatskih povjesnika u vatikanskim arhivima s prvim rezultatima objavljenim u nizu »Monumenta croatica vaticana« (*Camera Apostolica* 1, 1299-1560., Zagreb, 1996.; *Camera Apostolica* 2, 1302-1732, Zagreb-Rim 2001; *Korespondencija J. J. Strossmayer — S. Vannutelli*, 1881.-1887., Zagreb, 1999.) itd. Rad na istraživanju i objavljivanju vatikanske građe iziskuje suradnju pojedinaca i institucija. Nastavljen je Tkalčićev niz *Povijesnih spomenika Zagrebačke biskupije* (sv. V-VI, Zagreb, 1992. i 1994. u redakciji A. Lukinovića). Zbornici dvaju splitskih međunarodnih simpozija (1978. i 1985.) sadrže zanimljiv materijal o počecima kršćanskog i društvenog života u Hrvata¹⁴ te o vjerskom i moralnom životu Hrvata i splitskim saborima u X. i XI. stoljeću.¹⁵ U posljednjem desetljeću objavljeni su zanimljivi dokumenti i povijesne studije o Crkvi u Hrvata u vrijeme dominacije totalitarnih ideologija, nacionalsocijalizma i komunizma, donedavnim tabu-temama. Zagrebački znanstveni skup o stotoj obljetnici Prvog katoličkog kongresa (1900.)¹⁶ pokrenut će, nema sumnje, nova istraživanja o Hrvatskom katoličkom pokretu i prinosu laika apostolskom poslanju Crkve u Hrvata. Poznavanju kršćanskog mentaliteta pridonosi i proučavanje heterodoksnog kršćanstva: krstjana »Crkve bosanske«,¹⁷ islama i protestantizma, kojim su se dosad bavili gotovo isključivo jezikoslovci i povjesničari književnosti. Nisu zanemarivi ni sintetički prinosi o Crkvi i kršćanstvu u Akademijinu projektu *Hrvatska i Europa: kultura, znanost i umjetnost* (sv. I — V, na hrvatskom, engleskom i francuskom jeziku).¹⁸

BIJEŠKE

¹ Usp. F. ŠANJEK, Znanstveno utemeljena »Povijest Crkve u Hrvata« između želja i stvarnosti, *Croatica christiana periodica*, XVI (1992) 29, 163 — 198.

- ² U dvadeset i šest godina (1977. — 2002.) izašlo je 50 brojeva, uz dvo-broj 43-44/1999. s kazalima osobnih i zemljopisnih imena i pojmova (1 — 638). CCP ima status časopisa s međunarodnom recenzijom i referiran je u adekvatnim međunarodnim publikacijama.
- ³ Izd. Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, 160 str.
- ⁴ Izd. HKD Sv. Ćirila i Metoda, 375 str. uz »kronološki pregled događaja« (321 — 325), »vremenski pregled papa, vladara i događaja« (326 — 331), »popis biskupa i nadbiskupa hrvatskih dijeceza« prema Eubelu (333 — 354) te kraći »popis upotrijebljene literature« (375).
- ⁵ Trenutno je u tisku posljednji, IV. svezak Jedinove *Velike povijesti*.
- ⁶ CCP, 29/1992, str. 163 — 198; kao *gore*, bilj. 1.
- ⁷ F. ŠANJEK, Znanstveno utemeljena »Povijest Crkve u Hrvata«, 175 — 181; ISTI, *Crkva i kršćanstvo u Hrvata. Srednji vijek*, Zagreb 1993, 8 — 15.
- ⁸ Uz opširan tekst (1 — 546) autor donosi »kronološki pregled hrvatske i svjetske povijesti« (1* — 189*), »popis rimskih biskupa-papa« (191* — 200*) te iscrpno »kazalo imena i pojmova« (547 — 599).
- ⁹ Izdanja »Crkve u svijetu«, Biblioteka »Radovi« 17, str. 9 — 606.
- ¹⁰ E. FERMENDŽIN, *Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752*, Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium 23, Zagreb 1892, 1 — 613.
- ¹¹ O vezama Apostolske Stolice i Hrvata postoji opširna povijesna literatura. Usp. J. KOCIJANIĆ, *Pape i hrvatski narod*, Zagreb 1927, 1 — XV i 1 — 409 (Drugo izmijenjeno i dopunjeno izdanje priredio je A. Baković, Zagreb 1998, 1 — 579, uz dodatni tekst J. Kolarića za razdoblje 1927.-1998. (585 — 741); I. MLIVONČIĆ, *Pape i Hrvati*, Zagreb 1993, 1 — 250; Ž. PULJIĆ (ur.), *Vatikan i Dubrovnik*, Dubrovnik 1994, 1 — 239; B. PETRAČ/F. ŠANJEK, *Ivan Pavao II. i Hrvati*, Zagreb 1995, 1 — 256; V. BLAŽEVIĆ, *Služenje miru. Ivan Pavao II. i Sveta Stolica za mir u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini (1991.-1995.)*, Zagreb 1995, 5 — 376; Hrvatska/Sveta Stolica (ur. T. Mrkonjić), *Most/The Bridge*, Zagreb 1999, 1 — 444 (hrvatsko-talijansko izdanje); F. ŠANJEK, *Pape, Apostolska Stolica i Hrvati*, u J. MERCIER, *Povijest Vatikana*, Zagreb 2001, 13 — 43.
- ¹² Usp. M. GJIDARA, *Crkva, nacije i manjine u postkomunističkoj Europi, Croatica christiana periodica*, XVIII (1994) 33, 1 — 6.
- ¹³ Osobita je zasluga pape Ivana Pavla II. što je »umio otići dalje od prividne kritike totalitarizma i apstraktne humanističke retorike« (M. GJIDARA, *Crkva, nacije i manjine*, 43).
- ¹⁴ *Počeci hrvatskog kršćanskog i društvenog života od VII. do kraja IX. stoljeća*, Zbornik radova Drugog međunarodnog simpozija o hrvatskoj crkvenoj i društvenoj povijesti, Split, 30. rujna — 5. listopada 1985, Biblioteka »Crkve u svijetu« 20, Split 1990, 1 — 364.
- ¹⁵ *Vita religiosa, morale e sociale ed i concili di Split (Spalato) dei secc. X-XI*, Atti del Symposium internazionale di storia ecclesiastica, Split, 26-30 settembre 1978, a cura di A. G. Matanić, Padova 1982, I — XXVII i 1 — 568.
- ¹⁶ Zagreb, 29. — 31. ožujka 2001. Zbornik je objavljen 2002. u izdanju Kršćanske sadašnjosti u Zagrebu (str. 1 — 871).
- ¹⁷ F. ŠANJEK, *Bosansko-humski krstjani u povijesnim vrelima (13.-15. stoljeće)*, Zagreb (Barbat) 2003.
- ¹⁸ Dosad je tiskan I. i II. svezak, Zagreb 1997. i 2000. Uz hrvatsko izdanje I. sveska dosad su tiskani i prijevodi na engleskom i francuskom jeziku.